

ACC. N:R M. 15578:1-6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Skåne Upptecknare: Nils Ekstrand, Malmö
Härad: Torna Berättare: " "
Socken: Everlöf Berättarens yrke: f.d. polis konstapel
Uppteckningsår: 1961 Född år 1882 i Kumlatofte, Everlöf

Jordhus. s. 1-6.

(sid. 6 en teckn. av hus med
klineräggar.)

LUF 116.

3/5-61

JORDHUS

I här ifrågavarande socken har ej funnits hus vars väggar varit uppförda av jord eller lera utan att ha varit uppburna av träkonstruktioner, under min tid, vad jag har mig bekant.

De äldre hus som fanns, däribland mitt första föräldrahem /numera rivit/ hade uppförts med s.k. klineväggar uppburna av timmer, iflesta fall av ek, i korsvirkesstil. I de sålunda uppkomna öppningarna i träkonstruktionen eller rutorna, om man så får säga, hade inkilats ett visst antal trästörar, i vilka inflätats snodda eller flätade band av långhalm. I de halmflätade ytorna hade sedan kletats på lerbruk i plan med trävirket, så att detta blev synligt på väggens yttre sida. På innersiden hade däremot även träkonstruktionen översmetats med ett tunnt lager av lera. Klinearbetet hade i största allmänhet utförts av kvinnor som med bara händerna smetat in leran i väggen. Då lerytorna i väggen blivit tillräckligt torra hade desamma kalkats såväl in- som utvändigt och trävirket i en del fall, men ej alltid, målats med i flesta fall röd färg. Efter fullbordat klinearbete hade man brukat ställa till med en liten fest, som man brukat kalla klīne- eller lergille, för samtliga deltagare i byggnadsarbetet, där det bjöds på förtäring.

Innan leran kommit till användning i form av bruk hade den genomgått en viss beredning. Den råa leran hade hämtats från någon

lergrav i orten och utbretts på en hård gräsvall till en s.k. ler-
älta som efter behov blandats upp med vatten samtidigt som man med
tillhjälp av hästar eller oxar, vilka leddes runt i älтан, trampade
sönder lerklumparna tills det hela fick formen av en grötliknande
massa lagom tjock för sitt ändamål. Detta enligt vad jag hört be-
rättas. Jag har nämligen inget minne av, att jag själv sett något
hus som uppföras enligt denna metod. Där sådana hus fanns hade de
alla blivit uppförda före min tid, men när de blivit byggda, kan
jag ej yttra mig om, ej heller varifrån detta byggnadssätt kommit,
eller vem som börjat begagna sig av detsamma. I min barndom voro
större delen av såväl hus som gårdar uppförda efter detta byggnads-
system. Väggarna gick så gott som ända ner till markytan, där de
vilade på en gråstensgrund nedgrävd i marken till cirka en halv
meters djup.

Dörrar och fönster hade infattats i ramar av trä. Fönsterbågar-
na vilade på den i husets längriktning löpande mellersta timmer-
stocken. Gavlarna utgjordes av vertikalt uppsatta bräder fastsatta
dels i väggens övre timmerstock, den s.k. lejdaren, och dels i
taksparrarna. Alla hus voro täckta med tak av långhalm.

Angående byggnadssättet ifråga om de hus som blevo byggda under
min barndomstid, och som jag har minne av, så blevo de uppförda ef-
ter relativt sett efter samma metod som de gamla klinehusen med den

skillnaden, att man, i stället för att utfylla rutorna i träkonstruktionen med halm och lera, murade in tegelsten. Man lade också en något fastare grund och större höjd på husen än den som varit den mest vanliga för de gamla klinehusen, vilka i många fall voro så låga, att en person med normal längd ej kunde gå rak under bjälkarna inne i rummet. Vilket omdöme man tillmätte de gamla klinehusen, vågar jag ej yttra mig om, ej heller om deras för- och nackdelar. Skälet till att man använde sig av denna metod för husbyggen, tror jag, för min personliga del, att den närmaste orsaken därtill varit att hänföra till den tidens ekonomiska förhållanden. Penningknappheten hade ju på den tiden varit ganska kännbar för större delen av befolkningen. Detta var för övrigt samma förhållande under min barndomstid. Man hade därför i möjligaste mån sökt begagna sig av den byggnadsmaterial man oköпandes hade tillgång till. Till de flesta gårdarna hörde lotter bevuxna med avverkningsbar skog, varifrån virket till träkonstruktionen kunnat hämtas och bearbetas för avsett ändamål.

Vad underlaget till taket beträffar så hade sammansättningen av takstolens olika delar, bestående av sparrar och hanabjälkar fogats samman liggande på marken och rests upp i färdigställt chick med respektive sparrändar vilande på och fastsatta i lejderen i anslutning till bjälklagret. Därefter hade läkten påspikats

sparrarna. Läktena fingo tjäna, dels som ett förbindningsmedel av respektive sparrar och dels som ett underlag för täckningsmaterialet.

Även under min tid förekom det, att man försåg husen med halm-tak. Jag skall därför, så gott jag förmår, söka beskriva hur denna taktäckning tillgick. Man löste upp halmkärvarna och bredde ut halmen i lagom tjocka lager över läktena och fortsatte därmed undan för undan lag efter lag nerifrån och uppåt. Varje sådant lag trycktes till underliggande läkte med tillhjälp av en s.k. täckekäpp, vilken placerades ovanpå halmen och bands fast i läktet med en viger bestående av en lång smal trädgren av vide eller annat lämpligt träslag, vilken dessförinnan genomgått en viss behandling genom att den genom vridning fördelats i flera mindre sammanhängande fibrar. Täckekäppen band^{man} om på ett par à tre ställen beroende på käppens längd på så sätt, att vigern fördes genom halmen runt om läktet och khöts sedan hårt fast om käppen. Sedan själva taktäckningen avslutats återstod att putsa till taket och få det så jämnt som möjligt, genom att med en större kniv skära bort en del av halmändarna. Med detta arbete gick man uppför och nedåt och utfördes på så sätt, att man med kniven skar korta snedgående snitt. Taket sträckte sig en bit fram över väggen, för att vattnet vid regnväder ej skulle rinna ned längs denna. Takets nedersta del

benämndes takskägg. Vid tillskärningen av takskägget brukade man spänna ett snöre och skära efter för att lättare kunna få detsamma rakskuret och jämt. Till stöd för takets båda gaveländar, vilka sträckte sig en bit framöver själva gaveln, hade en bräda benämnd vindskeda placerats. Takets översta del den sk. ryggningsen täcktes med lös halm som med ett ganska tjockt lager jämt fördelades och hölls på plats med på var sin sida om ryggningsen upplagda ryggrän, vars övre ända korsades och sammanfogades medelst en pinne instuckad i för ändamålet uppborrade hål i ryggräna.

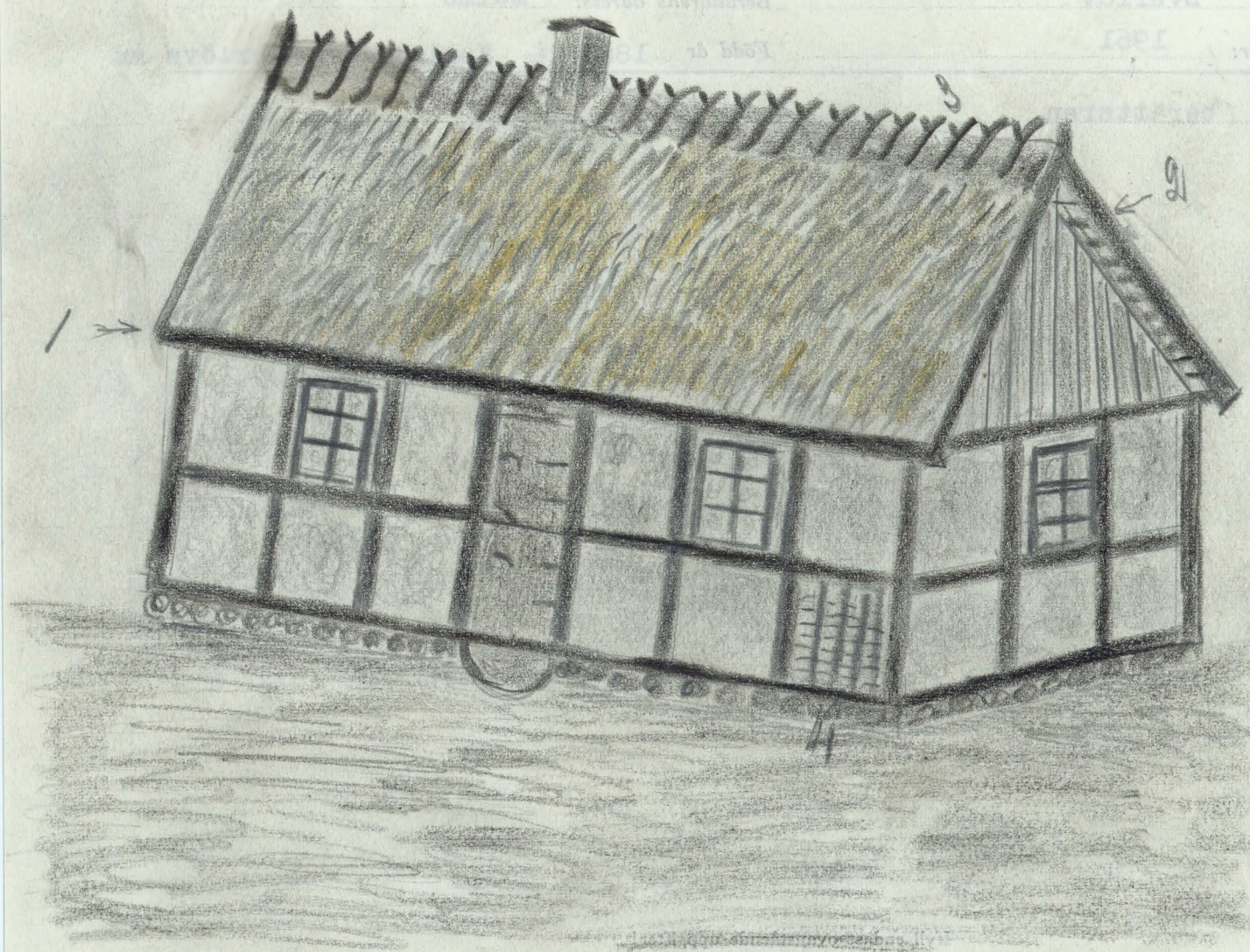
Jag har ej minne av mera än en person där på orten som kunde utföra halmtaktäckningsarbe, en man vid namn Per Karlsson, Everlöv n:r 9, och som gärna ville betrakta arbetet som ett yrke. Han utförde endast själva täckningsarbetet assisterad av en hjälpare, som passade upp honom med överlämnandet av erforderliga materialer. Arbetet med ryggningsen ansåg vara under sin värdighet, varför han ej ville befatta sig med detta. Min fader, Karl Nilsson, Kumlatofta n:r 9, var ganska mycket anlita för detta arbete

Malmö i april 1961

Högaktningsfullt

ACC. N:R M. 15578:6.

FOLKLIVS
ARKIVET
LUND

Få här byggen såg ut hus med klinsvigg
och de mflakt tak ut

1 Takstugg
2 Vindskid
3 Ryggning
4. harnförm

B.